

**ЕКОЛОГІЯ
ПРАВО ЛЮДИНА**

Верховенство права для захисту довкілля

Основи функціонування Міжнародної морської організації та її значення для збереження морського середовища України

Основи функціонування Міжнародної морської організації та її значення для збереження морського середовища України

Аналітична записка

Світовий океан є одним із найцінніших природних ресурсів нашої планети. Моря займають близько 70 % поверхні світу, забезпечуючи людей сировиною, енергією, продовольством, робочими місцями, місцем для життя, місцем для відпочинку та засобами транспортування понад 80% світової торгівлі. Судноплавство є ключовим користувачем океанів, доставляючи, наприклад, товари чи перевозячи мільйони туристів.

Організація Об'єднаних Націй відповідальна за розробку та прийняття заходів щодо покращення безпеки та захисту міжнародного судноплавства, запобігання забрудненню з суден, а також запобігання забрудненню через скидання відходів у море. У зв'язку з цим, у 1948 році міжнародна конференція в Женеві прийняла конвенцію про офіційне заснування Міжнародної морської організації (надалі також - ІМО). Її початкова назва «Міжурядова морська консультативна організація» або ІМСО, але в 1982 році назву було змінено на Міжнародну морську організацію або ІМО. Конвенція про заснування ІМО набула чинності в 1958 році, а наступного року нова Організація зібралася вперше. Зараз ІМО відіграє невід'ємну роль у досягненні встановлених ООН цілей в частині захисту морського середовища.

Цілі Організації, як підсумовано в статті 1(а) конвенції про її заснування, полягають у забезпеченні механізмів для співпраці між урядами в галузі урядового регулювання та практики, що стосуються технічних питань усіх видів судноплавства у міжнародній торгівлі; заохоченні та сприянні загальному прийняттю найвищих практичних стандартів у питаннях, що стосуються морської безпеки, ефективності навігації, запобігання та контролю забруднення моря з суден. Організація також уповноважена вирішувати адміністративні та правові справи, пов'язані з цими цілями.

Міжнародна морська організація відома як «організація, яка мала найбільш значний прямий вплив на морське право». Її структура управління складається з Асамблеї, Ради та п'яти головних технічних комітетів. ІМО відіграє важливу роль в управлінні глобальним морським середовищем. Регуляторне управління ІМО, у доручених їй сферах, представлено з використанням правових норм та інститутів, а поточне регуляторне управління ІМО базується на міжнародних документах, численних кодексах та керівних принципах. Щоб забезпечити безперебійне впровадження цих правових інструментів, ІМО здійснює наглядові функції у частині морських екологічних норм.

ІМО в основному складається з 174 держав-членів і трьох асоційованих членів (Гонконг, Макао та Фарерські острови). Під час розробки правових документів країни-члени можуть подавати нові пропозиції, переглядати існуючі закони та обговорювати будь-які питання, пов'язані з міжнародним судноплавством, перш ніж передавати їх до ІМО, яка дає подальші рекомендації державам-членам щодо прийняття правових документів. На основі різних стандартів, держави-члени ІМО поділяються на прибережні держави, держави порту та держави прапора, або на розвинені, що розвиваються та найменш розвинені держави.

ІМО протягом багатьох десятиліть розробляла та ухвалювала обов'язкові правила, рекомендації та керівні принципи для захисту морського середовища від будь-якого потенційного негативного впливу судноплавної діяльності. Однією з ключових конвенцій, що захищають океани, є Міжнародна конвенція про запобігання забрудненню з суден (надалі - MARPOL). MARPOL була вперше прийнята в 1973 році з додатками, що

охоплюють запобігання забрудненню з суден нафтою, хімікатами, що перевозяться наливом, упакованими товарами, стічними водами та сміттям із суден. Конвенція була розширена в 1997 році для регулювання забруднення повітря та викидів із суден.

Інші договори ІМО охоплюють готовність до забруднення нафтою, реагування та співпрацю, запобігання потенційно руйнівним наслідкам поширення інвазивних шкідливих водних організмів та безпечну екологічну переробку суден, втім, це лише приклади предметів регулювання деяких з них. І подібно до того, як океани пов'язані з прибережною та сухопутною діяльністю, робота ІМО щодо захисту наших океанів виходить за рамки кораблів, регулюючи запобігання забрудненню від скидання відходів у море, включаючи варіанти пом'якшення зміни клімату, такі як уловлювання вуглецю. Це здійснюється за допомогою двох договорів, відомих як Лондонська конвенція та протокол до неї.

ІМО розуміє необхідність особливого захисту в деяких районах через екологічне, соціально-економічне чи наукове значення. Спеціальні зони та особливо чутливі морські райони (надалі - PSSA) призначені для забезпечення більш високого рівня захисту від шкоди, зумовленої судноплавством. А тому, наявними є процедури визначення особливо чутливих морських районів, які підпадають під відповідні захисні заходи, такі як обов'язкові системи маршрутизації суден. Наразі існує 15 територій, які охороняються таким чином, у тому числі ті, що охоплюють морські об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО, такі як Великий Бар'єрний риф (Австралія), Галапагоський архіпелаг (Еквадор), Національний морський пам'ятник Папаханаумоуакеа (Сполучені Штати) і Ваттове море (Данія, Німеччина, Нідерланди). Ця давня практика визначення особливих територій і особливих територій повністю підтримує ціль збільшення охоплення морських охоронюваних територій.

Загалом було прийнято 19 спеціальних районів. Вони включають закриті або напівзамкнуті моря, такі як райони Середземного моря, Балтійського, Чорного та Червоного морів, а також значно більші океанічні простори, такі як води південної частини Південної Африки та води Західної Європи.

Це визнання особливих територій разом із їх комплексним регулюванням є чітким свідченням сильного усвідомлення ІМО фундаментальної важливості захисту та збереження світових морів і океанів як життєво важливих систем життєзабезпечення для всіх людей.

Серед іншого, ІМО продовжує посилювати свою роботу щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та скорочення викидів із суден. Здійснюється постійна робота над зменшенням пластикового сміття у морях та над пом'якшенням впливу інвазивних водних видів. Заходи ІМО захищають морських ссавців від ударів суден, а ще було прийнято вказівки щодо зменшення підводного шуму від суден. До речі, деякі вчені попереджають, що до 2050 року кількість пластику в океанах перевищить кількість риби.

Кілька проектів глобального партнерства, які виконує ІМО, стосуються цілого ряду проблем океану, включаючи дії щодо морського сміття, зменшення викидів промислових газів, зумовлених судноплавством, для вирішення проблеми зміни клімату, а також проекти, спрямовані на поширення потенційно інвазивних водних видів.

Координація та співпраця є ключовими в усіх питаннях океану. ІМО виконує функції секретаріату для Об'єднаної групи експертів з наукових аспектів захисту морського середовища (надалі - GESAMP), яка надає незалежні наукові консультації десяти організаціям ООН. ІМО також відіграє активну роль в інших механізмах екологічного співробітництва в ООН, таких як ООН-океани та Група ООН з управління навколишнім середовищем.

У червні 2017 року в штаб-квартирі ООН у Нью-Йорку відбулася Океанічна конференція високого рівня для підтримки реалізації цілі збереження та раціонального використання океанів, морів і морських ресурсів для сталого розвитку. Цілі сталого розвитку ООН, також відомі як Глобальні цілі, були прийняті всіма державами-членами Організації Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій для подолання бідності, захисту планети, забезпечення миру та процвітання для всіх людей. Цілі сталого розвитку ООН складаються загалом із 17 пунктів, з яких Ціль сталого розвитку №14 тісно пов'язана із захистом морського середовища. На конференції було досягнуто консенсусу щодо декларації «Наш океан, наше майбутнє: Заклик до дій» для підтримки реалізації Цілі сталого розвитку №14. Зміст «Заклику до дій» включає необхідність скорочення морського пластикового сміття та мікропластику.

Важливо згадати, що у 2021 році ІМО прийняла стратегію щодо вирішення проблеми морського пластикового сміття з суден, яка передбачає «зміцнення міжнародної бази та дотримання відповідних інструментів ІМО, з метою досягти нульового викиду пластикових відходів у море з суден до 2025 року». Це сталося після ухвалення у 2018 році Плану дій щодо вирішення проблеми пластикового сміття з суден у морі. Цей план має на меті посилити існуючі правила та запровадити нові допоміжні заходи для зменшення пластикового сміття з суден у морі.

Робота ІМО щодо підтримки морського біорізноманіття включає заходи щодо запобігання поширенню потенційно інвазивних водних організмів.

Варто зазначити, що ІМО прийняла ряд різних заходів щодо маршрутизації суден, щоб захистити китів та інших китоподібних від зіткнень з кораблями під час сезонів розмноження, а також рекомендації щодо мінімізації ризику зіткнення з судном.

Щодо ролі і статусу України в ІМО слід вказати, що відповідно до постанови ВРУ «Про прийняття Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року» від 04.02.1994 №3938-ХІІ Україна є повноправним членом Міжнародної морської організації.

Фактором, що вказує на увагу ІМО до проблем України є проведення Міжнародною морською організацією надзвичайної сесії своєї Ради (С/ES.35) 10 і 11 березня 2022 року для розгляду впливу на судноплавство та моряків ситуації в Чорному та Азовському морях. За результатами цього заходу було прийнято, зокрема, такі рішення: вимогу до російської федерації про припинення своєї протиправної діяльності у сфері безпеки та добробуту моряків, безпеки міжнародного судноплавства та морського середовища в усіх постраждалих районах, заклик до РФ про її обов'язок поважати свої зобов'язання за відповідними міжнародними договорами та конвенціями; заклик до всіх сторін шукати вирішення кризи шляхом мирного діалогу та дипломатичними шляхами; підкреслено необхідність збереження безпеки міжнародного судноплавства та морського співтовариства, ланцюгів постачання, які підтримують інші країни, ланцюгів постачання, що забезпечують необхідне продовольство та ліки для народу України; наголошено, що Україні мають бути без зволікання надані всі її права щодо імплементації документів, ухвалених у рамках цієї Організації, як державі прапора, державі порту та прибережній державі. Рада погодилася заохочувати створення, як тимчасового та термінового заходу, блакитного безпечного морського коридору, щоб забезпечити безпечну евакуацію моряків і суден із зон високого ризику та постраждалих районів у Чорному та Азовському морях у безпечне місце. Рада привітала пропозицію щодо вжиття низки заходів для зменшення страждань моряків та їхніх сімей.

Варто наголосити, що через бойові дії у морські води Чорного та Азовського морів потрапляють токсичні речовини від снарядів, затопленої техніки та роботи підводних

човнів. Погіршують якість води зруйновані станції очистки води на окупованих територіях, через які небезпечні речовини можуть потрапляти просто у море. До того ж від акустичного шуму гинуть дельфіни, а нафтові плями загрожують існуванню унікальних видів птахів.

Слід зазначити і про те, що завдяки ІМО 27 липня 2022 року у Стамбулі відкрився Спільний координаційний центр для сприяння безпечному експорту комерційних продуктів харчування та добрив з українських портів.

Зовсім недавно Генеральний секретар ІМО Кітак Лім створив робочу групу з надзвичайних ситуацій для координації зусиль із пом'якшення ризиків для безпеки судноплавства, портів і моряків. Запроваджено форму повідомлення суднами про те, що вони опинилися на міліні. Інструкції та поради щодо інформування держав прапора про поточну ситуацію досі оновлюються.

ІМО інформує, що на початку цієї війни близько 2000 моряків залишалися на борту 94 суден в українських портах. Згодом 10 суден покинули Азовське море, але там досі залишаються 84 торговельні судна з майже 450 моряками на борту. На багатьох кораблях для заміни екіпажу ІМО було найнято місцевих експертів по догляду за суднами, а деякі кораблі перейшли на холодну стоянку без екіпажу на борту. Відомі і випадки, коли екіпаж вирішив залишитися на борту. Це створює складну картину, яка постійно змінюється, ускладнюється проблемами комунікації з кораблями в деяких місцях.

Що стосується гуманітарної підтримки морського персоналу, Секретаріат ІМО сприяє обговоренню з українськими портовими адміністраціями, благодійними організаціями та Міжнародною організацією праці (МОП) підтримку портових працівників і моряків, які безпосередньо постраждали від кризи, зумовленої російською агресією.

Активна позиція ІМО в частині захисту прав України та українців, зростання рівня варварських дій, спрямованих на шкоду екосистемам Чорного моря з боку російської федерації, свідчать про те, що нашій державі слід приймати, розвивати існуючі міжнародні механізми, створені ІМО, розширювати можливості допомоги для України з боку міжнародних партнерів та активно сприяти співпраці з ІМО.

У свою чергу, Україна неодноразово зверталась до ІМО. Зокрема, 28 листопада 2019 року Україна закликала країни-члени ІМО не визнавати виконання Російською Федерацією конвенцій ІМО в прилеглих до Криму морських просторах. Після розгляду цього звернення країни ЄС, Австралія, Канада, Грузія, Ісландія, Молдова, Норвегія та Сполучені Штати засудили незаконну анексію Криму та закликали держави-члени ІМО повністю реалізувати політику невизнання спроби анексії Криму. Зважаючи на таку підтримку, видається, що Україна не в повній мірі використовує потенціал і компетенцію ІМО. Крім того, наша держава не піднімає питання шкоди морському середовищу в результаті агресії РФ перед ІМО, не вказує на небезпеку від плаваючих мін, які підривають судноплавство і шкодять довкіллю, не піднімається питання викинутих через військові кораблі РФ на берег дельфінів.

Проте, існують і думки про те, що ІМО вживає недостатньо заходів на вирішення питань цієї війни, притягнення Росії до відповідальності та допомоги Україні. Адже, РФ порушує устрій правового режиму, який вибудувався ІМО з моменту її заснування. Одним із аргументів на користь такої думки ж те, що Асамблея ІМО обрала склад держав Ради ІМО на період 2022-2023 років. На даний момент Україна не потрапила до списку 40 країн-учасниць Ради ІМО. За те, до нового складу Ради обрано російську федерацію.

Важливо зазначити, що Україна досі не ратифікувала ряд важливих актів, прийнятих ІМО, серед яких Міжнародна конвенція щодо забезпечення готовності на випадок забруднення нафтою, боротьбу з ним і співпрацю (OPRC). Україна вже майже 30 років є учасницею Міжнародної морської організації (ІМО). У цьому контексті можна згадати і про відсутність документованої процедури визначення та вирішення питань передачі інформації та обов'язкових звітів до ІМО; відсутність координації між інституціями, відповідальними за звітність ІМО; недотримання вимог SOLAS 1974 (Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі) та MARPOL (Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню з суден); відсутність ресурсів та процесів для управління програмою безпеки та захисту довкілля; не повна імплементація положень Кодексу розслідувань нещасних випадків (Casualty Investigation Code) до національного законодавства та інше.

Висновки

Діяльність ІМО спрямована на скасування дискримінаційних дій, що зачіпають міжнародне торговельне судноплавство, прийняття норм (стандартів) по забезпеченню безпеки на морі і запобігання забрудненню з суден довкілля, в першу чергу, морського середовища. ІМО займається захистом моря від різного роду ризиків. Для України важливою є участь у ІМО та міжнародне співробітництво в рамках цієї організації. Особливо така актуальність зумовлюється протиправними та нищівними діями РФ у Чорному морі. У зв'язку із викладеним, нашій державі слід ратифікувати низку міжнародних актів, прийнятих у рамках ІМО, розвиватись в частині інтеграції у проекти та процеси в рамках ІМО, брати участь у міжнародному співробітництві в рамках ІМО. Важливим є використання усіх існуючих правових механізмів впливу на агресора, в тому числі, пропонованих ІМО. Україні слід вживати заходів реагування на толерування РФ у органах ІМО. Залучення таких організацій як ІМО до розв'язання питань забруднення Чорного моря може стати одним із ключових факторів на шляху до швидкого та ефективного усунення негативних наслідків для морського середовища України.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 в редакції 1982 /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3oQSFVb>
2. Brief History of IMO /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3Q9sRiN>
3. International Maritime Organization By The Editors of Encyclopaedia Britannica /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3QcYtnV>
4. The Role of the International Maritime Organization in Preventing the Pollution of the World's Oceans from Ships and Shipping /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3PSe5x8>
5. Quantification of influence and interest at IMO in Maritime Safety and Human Element matters /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3zNFCdC>
6. The IMO Action Plan to Address Marine Plastic Litter from Ships and Its Follow-Up Timeline/[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3QbHWRa>
7. IMO Extraordinary Council Session held to discuss the impacts on shipping and seafarers of the situation in the Black Sea and Sea of Azov /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3SdENSy>
8. Maritime Security and Safety in the Black Sea and Sea of Azov /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3BB9JpU>
9. Ukraine and the IMO /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3cQP7Qd>
10. Україна не увійшла в Раду ІМО /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/3Q8Te8K>